

Çalışan Annelerde Çocuk Bakımı Üzerine Yapılan Lisansüstü Çalışmaların Değerlendirilmesi

Evaluation of Postgraduate Studies on Child Care among Working Mothers

Makale Geliş Tarihi | **Makale Kabul Tarihi**
Article Submission Date | Article Accepted Date
21.08.2025 | 01.12.2025

Merve YILMAZ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Zonguldak/TÜRKİYE

67merveyilmaz67@gmail.com, ORC-ID: 0009-0006-6977-1358

Erdem DİRİMEŞE*

Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Zonguldak/TÜRKİYE

erdemdirimese@beun.edu.tr, ORC-ID: 0000-0002-1873-6425

10

Özet

Çalışan annelerin çocuklarının bakımı ile ilgili yaşadıkları sorunlar günümüz koşullarında artarak devam etmekte, iş ve aile hayatında iki önemli rolün gereğini yerine getirmeye çalışan kadınlar artan ekonomik zorluklar yüzünden işlerinden ayrılamamakta ve çocuklarıyla yeterli zaman geçiremedikleri için de kendilerini suçlu hissetmektedirler. Konu ile ilgili literatürde yapılmış çalışmaların incelenmesi bu zorlukların bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesini sağlayacaktır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de çalışan annelere yönelik YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde bulunan Lisansüstü Tezlerini derleyerek çalışmalarda tespit edilen temel problemleri analiz etmektir. Konuyla ilgili mevcut çalışmalar farklı disiplinlerde dağınık halde yer almaktadır. Bu çalışma “çalışan anneler ve çalışan anne” anahtar kelimeleri kullanılarak YÖK Ulusal Tez Merkezi’ndeki 1980-2025 yılları arasında yayımlanan 51 adet lisansüstü tez üzerinden yapılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılan bu çalışmada çalışan annelerin çocuk bakımı konusunda yaşadıkları sorunlar incelenmiş olup çalışan annelerin yaşadıkları problemlerin çoğunlukla iş yükü kaynaklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çalışan anneler, çocuk bakımı, kadın istihdamı, gündelik hayat.

Abstract

Working mothers continue to face increasing challenges in caring for their children under current conditions. Women striving to fulfill two important roles in their work and family lives are unable to leave their jobs due to growing economic difficulties and feel guilty because they cannot spend enough time with their children. Reviewing the studies conducted in the literature on this subject will enable these difficulties to be evaluated with a holistic approach. The aim of this study is to analyze the fundamental problems identified in

* Sorumlu Yazar / Corresponding Author

the studies by compiling the postgraduate theses available at the YÖK National Thesis Center on working mothers in Turkey. Existing studies on the subject are scattered across different disciplines. This study was conducted using the keywords "working mothers" and "working mother" on 51 postgraduate theses published between 1980 and 2025 at the YÖK National Thesis Center. Using the document analysis technique from qualitative research methods, this study examined the problems working mothers experience in childcare and concluded that the majority of the problems experienced by working mothers are work-related.

Keywords: Working mothers, child care, woman employment, everyday life.

Giriş

Çocuk bakımı, geleceğin sağlıklı toplumlarının inşasında en önemli rollerden biridir. Geçmişten günümüze kadar bu konuda çeşitli problemlerin yaşandığı ve bunun sonucu olarak yeni sosyal problemlerin ortaya çıktığı bilinmektedir. Çocuk bakımı, genellikle annelik rolüyle beraber daha çok kadınların rolleri arasında kabul edilmektedir. Tarım toplumunda kadının ev ve çevresindeki rolleri modernleşmeyle beraber değişmeye başlamıştır. Kadının çalışma hayatına aktif katılımıyla beraber, çocuk bakımı konusunda yeni problemler ortaya çıkmış ve bu durum mevcut problemlerin artmasına neden olmuştur. Aile kurumunda yaşanan sorunlar, doğum ve nüfus artış hızı konusundaki endişeler, boşanma oranlarındaki yükseliş, istihdamda kadın vb. problemler konuyla ilgili bilimsel çalışmaları teşvik etmiştir. Geleneksel toplumsal rollerin modernleşme ve ardından gelen değişimler tarım toplumunu her ne kadar değiştirse de kültürel değişimler daha yavaş ilerleyebilmektedir. Bu durum da konu hakkında yapılan çalışmalarda incelenmektedir.

Tarım toplumunda kadınlar üretime ücretsiz emek biçiminde katkı sağlarken Sanayi Devrimi ile durum değişmiş, özellikle yaşanan savaşların etkisiyle işgücü ihtiyacı artmış ve kadınlar ilk kez ücretli çalışan olarak toplumda yer almışlardır (Zeybekoğlu Akbaş & Dursun, 2020, s. 85). Ancak, biyolojik açıdan kadının doğurganlık özelliğine sahip olmasıyla neslin devam etmesi ve aile bütünlüğünün korunması gibi toplumsal beklentiler nedeniyle kadınlar, mesleki hayatları ile ev içi sorumlulukları arasında kalmışlardır. Yaşadıkları bu durum neticesinde iş ve aile alanları arasında tercih yapmaya ya da her iki alanın iş yükünü de üstlenerek çift vardiya çalışmaya mecbur kalmışlardır (Aydın Yılmaz, 2021, s. 19). Kadınların kamusal hayatta işgücüne dâhil olmalarındaki artış hızı ile özel alanlarındaki toplumsal cinsiyet rol algısının gelişim hızı aynı ölçüde gerçekleşmemiştir. Ev içindeki bakım ve ev işlerinin büyük ölçüde kadınlardan beklenmesi, kadın ve erkek arasında iş bölümü eşitsizliğine yol açarak günümüzde çalışan kadınların toplumsal sorunu hâline gelmiştir. (Başak, Kınır & Yaşar, 2013, s. 13). İş hayatının zorlu şartlarında çalışan kadınlar hem aile içi rollerini hem de iş ortamındaki rollerini yerine getirmeye çalışmaktadırlar. İş, aile ve özel yaşamını dengede tutmaya gayret göstermektedirler (Akyol, 2018, s. 1).

Kadınlar hem iş hayatında hem de aile hayatında erkeklerden daha zor durumlara maruz kalmaktadırlar. İş hayatında kadınlardan cinsiyetlerine bakılmaksızın erkekler ile aynı performansı göstermeleri beklenirken aile hayatında ise geleneksel kadın ve anne rolünü yerine getirmeleri beklenmektedir. Bu durum ise kadınlarda iş-aile çatışmasının erkeklere oranla daha fazla yaşanmasına neden olmaktadır. Tarım toplumundan günümüze çalışma hayatına erkekler açısından uyum kolay olsa da kadınların geleneksel aile içi rolleriyle birlikte yürütmeye çalıştıkları iş hayatında yaşanan zorluklar, iş yaşamında terfi almadan üst düzey yöneticilik işlerine kadar erişimlerinde sorunlar yaratmaktadır (Arslan, 2012, s. 100; Arpino & Luppi, 2020, s. 550).

İşverenler tarafından yaygın olan düşünceye göre, kadınların büyük bir çoğunluğu iş hayatında geçici olarak yer almakta ve erkeklere kıyasla işlerini daha az önemsemektedirler. Ayrıca, olası gebelik durumları ve ev içi sorumlulukları nedeniyle kadınların terfi ettirilmemeleri ya da üst kademelere getirilmemeleri sıkça karşılaşılan bir durumdur. Alışıldık toplumsal normlara göre, kadınların öncelikle anne ve eş rollerini yerine getirmesi beklenmektedir. Bu durum kadının mesleki hayatını ikinci plana koymasına anlamına gelmekte ve dolayısıyla kariyerini olumsuz şekilde etkileyebilmektedir. Çalışan kadınların özellikle evli ve çocuk sahibi olmalarının çalışma hayatında yükselmelerinin önünde engel teşkil ettiği ifade edilmektedir (Kocacık & Gökkaya, 2005, s. 208).

Dolayısıyla kadınlar, iş yaşamında farklı özelliklere sahip bir çalışan olarak görülmekte ve bu durum, kadınların iş piyasasında “ikincil işgücü” konumunda değerlendirilmelerine neden olmaktadır (Fidan, 2011, s. 187).

Destekleyici politikaların ve altyapının yetersiz oluşu nedeniyle çalışan anneler, kariyerleri ve çocuk bakımı arasında zor seçimler yapmak zorunda kalabilmektedir. Bu durumun annelerin iş-aile çatışmasına, kariyerinde ilerleme engeline, düşük iş tatminine ve işten ayrılma düşünceleri gibi olumsuz sonuçlara yol açtığı öne sürülmektedir (Woldfogger 2001 akt. İldiri 2024, s. 21). İş-aile uyumu konusunda farklı ülkelerde yapılan araştırmalar, iş-aile dengesinin örgütsel bağlılık, iş ve aile tatmini, genel yaşam kalitesi, ruh sağlığı ve evlilik kalitesini etkilediği, daha iyi bir iş-aile dengesinin daha yüksek doğurganlık niyetleri ve sonuçlarıyla ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Arpino & Luppi, 2020, s. 550).

İş yaşamı, çalışan anneler üzerinde ruhsal, fiziksel, sosyal ve çocuk bakımında yetersizlik endişesi gibi birçok etkiye neden olmaktadır (Akdeniz, 2020, s. 14). Aile içi çatışmaların nedenlerine bakıldığında, günlük ev işlerinin yükü, çocuk bakımı, çocuk sayısı ve çocukların yaşları gibi durumlar ortaya çıkmaktadır (Açıkgöz, 2014, s. 2). Örneğin, anne işe gittiğinde, okula giden çocuğunu kimin okula getireceği veya okul servisine kimin bindireceği, çocuğun anneden önce okuldan dönmesi hâlinde çocuğu kimin karşılayıp ihtiyaçlarını gidereceği gibi sorunlar yaşanabilmektedir (Alp, 2007, s. 60). Nitelikli işlerde çalışan yüksek gelirli anneler, dış çocuk bakım hizmetlerinden yararlanıp yükümlülüklerini hafifletirken, daha niteliksiz ve düşük gelirli olan anneler ise ekonomik yetersizlikten dolayı bu hizmetleri satın alamamaktadır. Bu durum, Türkiye’de işyerlerinde yuva ve kreş sayısının yetersiz oluşu ya da mevcut olanların fiyatlarının yüksek olması, devlete ait okulların ise annelerin çalışma saatlerine uygun olmayıp yarı zamanlı olması faktörlerine bağlı olarak annelerin çalışma hayatından çekilmelerine ya da çocukları belli bir yaşa gelene kadar çalışmaya ara vermelerine neden olmaktadır (Umutlu & Öztürk 2020, s. 303).

Çalışan kadınlar iş-aile dengesini kurmaya çalışırken yaşadıkları sorunlarla mücadele edebilmek için sağlıklarını da korumak mecburiyetindedirler. Bu durum da onların tükenmişlik duygularını hissetmelerine neden olabilmekte ve bunun sonucunda çalışan anneler hem iş hayatını hem de bireysel hayatını verimsiz geçirerek sorunlar yaşayabilmektedir. Ancak bu dengeyi sağlamaya çalışırken sağlık problemleri de ortaya çıkabilmektedir. Çaresizlik ve tükenmişlik sendromu gibi durumlar da iş-aile dengesinin bozulmasına neden olabilmektedir. Bu gibi nedenlerle ne ailede ne de işte istenen verim sağlanamamaktadır (Arslan, 2012). Bu sorunlar ve sorunların çözümüne yönelik farklı disiplinlerde çalışmalar yapılmaktadır. Özellikle sosyal bilimlerin disiplinler arası bakış açısına sahip olması insanı ve toplumu bir bütün olarak incelemeye yardımcı olabilir. Nitelikli sosyal politikaların geliştirilmesi açısından toplumsal problemlerin bütüncül değerlendirilmesi de aynı derecede önem taşımaktadır. Çalışan anneler konusunda yapılan çalışmaların farklı disiplinlerdeki dağılımı konunun bütünlüğünün anlaşılmasında bir engel oluşturabilir.

Günümüzde, kadın istihdamında meydana gelen artış, çalışan kadınların annelik rolleriyle mesleki rolleri arasında birtakım problemlere yol açmaktadır. Bu problemlerin ise en başında çocuk bakımı gelmektedir. Ancak çalışan annelerin çocuk bakımı konusundaki araştırmalar farklı disiplinlerde dağınık biçimde yer almaktadır. Bu durum da konunun bütüncül olarak anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Mevcut akademik araştırmaların sistematik şekilde ele alınması konu hakkında çalışma yapacak olan araştırmacılara yol göstermesi ve iş-aile uyumu konusundaki problemleri anlamaya ve derinlemesine incelemeye yardımcı olacaktır.

1. Amaç ve Yöntem

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de çalışan annelere yönelik YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde bulunan Lisansüstü Tezlerini derleyerek bu çalışmalarda tespit edilen ana problemleri analiz etmek ve bu konuda yapılacak olan araştırmalar için yol gösterici bir literatür oluşturmaktır.

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Karasar ve Bowen, doküman analizi tekniğini belli bir amaca yönelik olarak basılı ve elektronik kaynakları bulma, not alma, okuma, değerlendirme şeklinde tanımlar (Akt. Sak vd., 2021). Son dönemlerde bu yöntemin, yazılı ve elektronik belgelerin analizinde sıkça kullanıldığı görülmektedir. Araştırmada aynı zamanda lisansüstü tezlerin sistematik derlemesi ve betimsel içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır. Sistematik derleme, belirlenen bir konuya ilişkin tüm çalışmaların kapsamlı bir şekilde taranmasıdır. Bu süreçte, araştırmanın kapsamına uygun olan kriterler dâhil edilir ve hariç bırakılır. Böylece araştırmayı oluşturacak çalışmalar net biçimde belirlenir (Petticrew & Roberts, 2006). Betimsel içerik analizi yönteminin temeli ise araştırmanın sayıtları ve problemlerine yönelik kavramsal bir taslak oluşturmaktır. Bu taslakta, kavramların sembol, anlam ve içeriklerine göre temalar belirlenir. Ardından temalar doğrultusunda hangi verilerin analize dâhil edileceği ya da edilmeyeceği tespit edilir. Bu kapsamda araştırmaya uygun alıntılar gerçekleştirilir. Bulguların yorumlanması aşamasında ise elde edilen veriler açıklayıcı ve sade biçimde özetlenir (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 256). Böylece araştırmanın amacına uygun olarak tezlerin derlenmesi sağlanmış olur.

Araştırmanın evrenini Türkiye’de çalışan anneler hakkında yapılmış ve YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde yer alan lisansüstü tezler oluşturmaktadır. YÖK Ulusal Tez Merkezi internet adresinde “çalışan anneler ve çalışan anne” anahtar kelimeleri arama motorunda “tez adı” kısmıyla aratılmış ve 1980 ile Ocak 2025 tarihleri arasında yer alan 11’i İngilizce ve 40’i Türkçe olarak yazılmış olan 51 lisansüstü tezin tamamı örnekleme dâhil edilmiştir. Araştırmanın yapıldığı üniversitenin kütüphanesinde bulunan yetkililerden yardım alınarak erişime kapalı olan tezler TÜBES üzerinden ulaşılmıştır. Etik ilkeler gözetilerek, erişime kapalı olan tezlerin kullanılmasına dair yazarları tarafından izin alınmasına gerek olmadığı kütüphane daire başkanlığından teyit edilmiştir.

Araştırmada, Türkiye’de çalışan annelere yönelik YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde bulunan Lisansüstü Tezlerini derlemek amacıyla araştırmacılar tarafından “Tez İnceleme Formu” oluşturulmuştur. Form oluşturma sırasında daha önce yapılmış benzer çalışmalardan yararlanılmış, bu çalışmaların yöntemleri incelenmiş ve sonrasında konu ile ilgili alanyazın taranmıştır. Araştırma kapsamında incelenen lisansüstü tezler aşağıdaki tabloda yer alan sorular çerçevesinde analiz edilmiştir.

Tablo 1.*Araştırma Analiz Soruları*

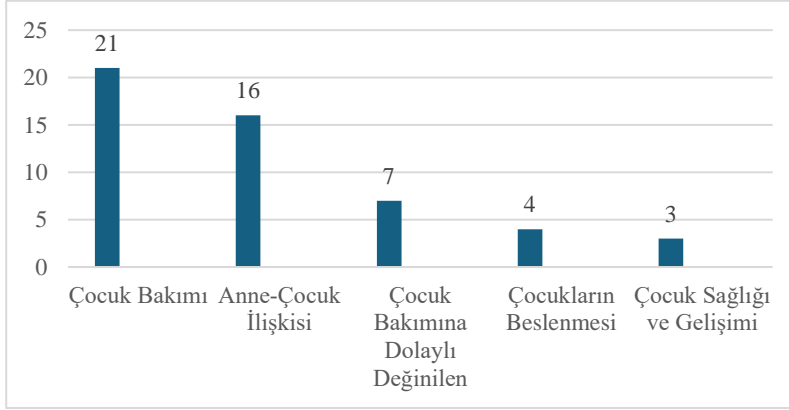
1	Yayımlanan tezlerin konu dağılımı nedir?
2	Yayımlanan tezlerin anabilim dalı / bilim dalı alanı dağılımı nedir?
3	Yayımlanan tezlerin yüksek lisans / doktora dağılımı nedir?
4	Yayımlanan tezlerin üniversite türüne göre dil dağılımları nedir?
5	Yayımlanan tezlerin yıllara göre dağılımı nedir?
6	Yayımlanan tezlerde örnekleme oluşturan illerin dağılımı nedir?
7	Yayımlanan tezlerde kullanılan araştırma yöntemlerinin dağılımı nedir?
8	Yayımlanan tezlerin veri toplama tekniklerinin dağılımı nedir?
9	Yayımlanan tezlerde ortaya çıkan en belirgin problemler nelerdir?

2. Bulgular

Bu çalışmada çalışan annelerle ilgili yazılan tezlerin içerik olarak çocuk bakımı konusundaki bulguları ve sonuçları incelenmiştir ve çalışan annelerin çocuk bakımında karşılaştıkları problemler ele alınmıştır. Çalışmada bulunan tez sayısı 100'ün altında olduğundan veri analizinde frekans (f) değeri kullanılmıştır. Çalışmada elde edilen veriler grafik yöntemiyle gösterilmiştir.

Grafik 1.

Yayımlanan Tezlerin Konu Dağılımları

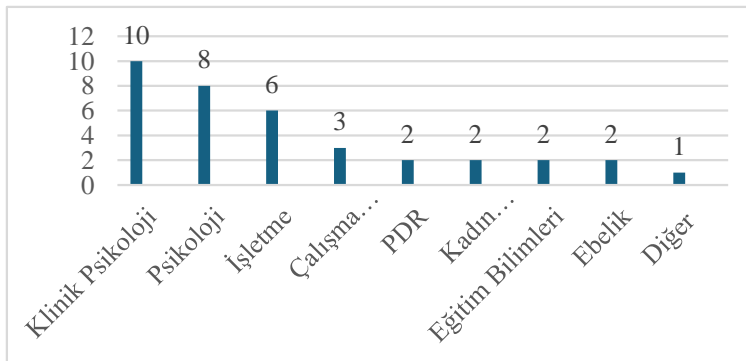

Grafik 1 incelendiğinde, çalışan annelere yönelik yazılan lisansüstü tezlerin konu dağılımlarının çoğunlukla çocuk bakımı (f=21), daha sonra anne-çocuk ilişkisi (f=16) olduğu görülmektedir.

Çocuk bakım sorumluluğunun büyük bölümü kadınlara aittir. Bu nedenle çalışan kadınların gün içerisinde aklını en çok meşgul eden konu da çocuk bakımındır. Bu konunun literatürde daha fazla yer alması hâlinde, kadın çalışmaları alanının önem kazanacağı ifade edilmektedir (Eşiğül Yaghmaei & Taymaz, 2024, s.1016). Dolayısıyla tez çalışmalarında bu temanın alt başlık olarak sıkça kullanılması beklenen bir durumdur.

Grafik 2.

Yayımlanan Tezlerin Bilim Dalı /Anabilim Dalı Dağılımları

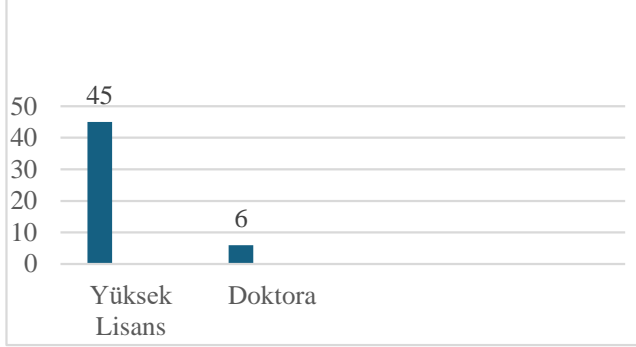

Grafik 2 incelendiğinde, çalışan annelere yönelik yazılan lisansüstü tezlerin bilim dalı/anabilim dalı dağılımlarının en fazla klinik psikoloji (f=10), daha sonra psikoloji (f=8) olduğu görülmektedir.

Toplumsal ve kültürel anlayışa göre çocuk bakım sorumluluğu anneden beklenmektedir. Bu durum özellikle çalışan anneler üzerinde büyük bir baskıya neden olmaktadır. Yaşadıkları baskı ise çalışan anneleri duygusal açıdan tükenmişliğe itmektir ve onların ruh sağlığını etkileyebilmektedir (Daban Durgut & Şahin, 2023). Bu nedenle çalışan kadınlarda çocuk bakımı ile ilgili konular, psikoloji alanında daha sık yer almaktadır.

Grafik 3.

Yayımlanan Tezlerin Yüksek Lisans / Doktora Dağılımları

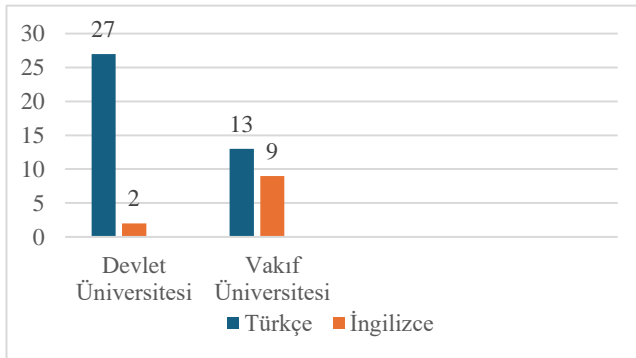

Grafik 3 incelendiğinde, çalışan annelere yönelik yazılan lisansüstü tezlerin yüksek lisans/doktora dağılımlarının çoğunlukla yüksek lisans ($f=45$) olduğu görülmektedir. Doktora uzmanlık konuları arasında konu ile ilgili çalışmalara rağbet olmadığı söylenebilir.

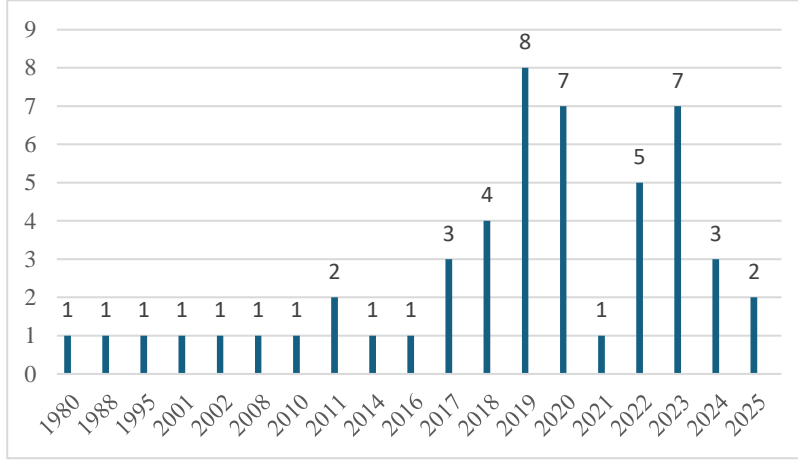
15

Grafik 4.

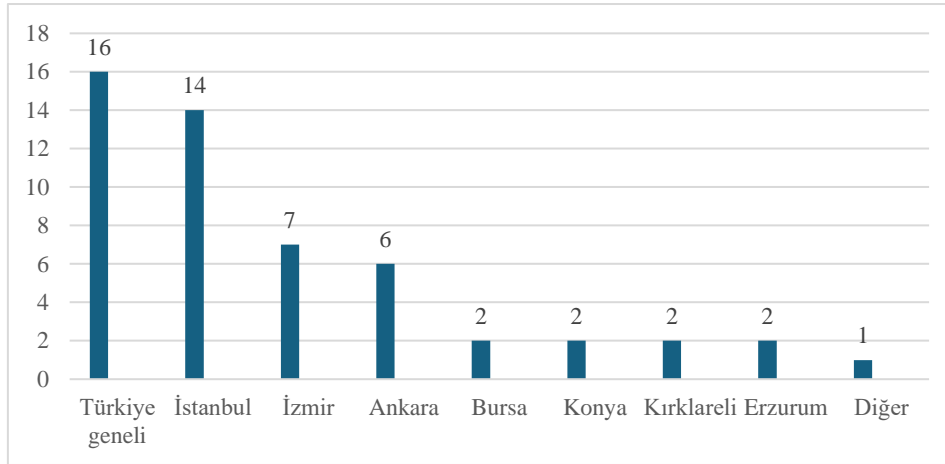
Yayımlanan Tezlerin Üniversite Türüne Göre Dil Dağılımları

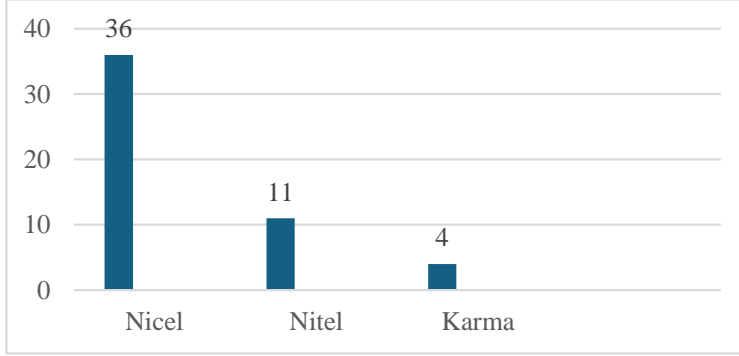
Grafik 4 incelendiğinde, çalışan annelere yönelik yazılan lisansüstü tezlerin üniversite türüne göre dil dağılımlarının en fazla devlet üniversitesi ve çalışmaların Türkçe ($f=27$) olduğu, vakıf üniversitelerinde yapılan çalışmaların da Türkçe ($f=13$) olduğu görülmektedir. Devlet üniversitelerinde yapılan toplam tez çalışmalarının Türkçe ve diğer dillerdeki toplamının ($f=29$) olduğu, vakıf üniversitelerinde yapılan toplam tez çalışmalarının ise ($f=22$) olduğu anlaşılmaktadır.

Grafik 5.*Yayımlanan Tezlerin Yıllara Göre Dağılımları*

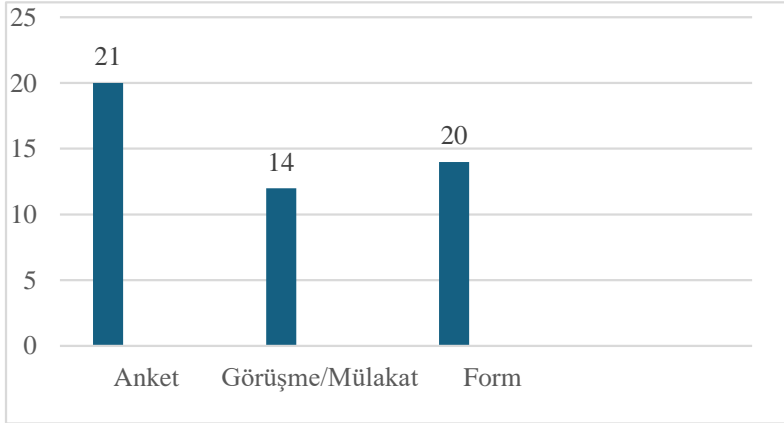
Grafik 5 incelendiğinde, çalışan annelere yönelik yazılan lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımlarının en fazla 2019 yılında ($f=8$) olduğu görülmektedir. 2016 yılına kadar düzenli olarak konu ile ilgili her yıl tez çalışması yapılmadığı anlaşılmaktadır.

Grafik 6.*Yayımlanan Tezlerde Örneklemi Oluşturan İllerin Dağılımları*

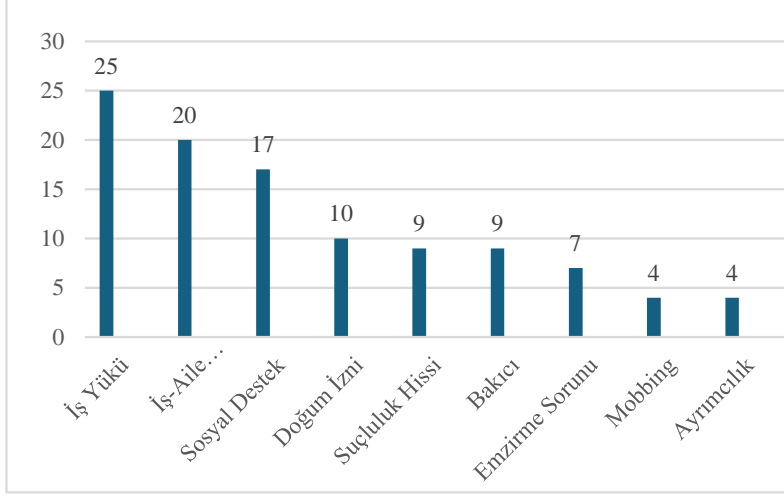
Grafik 6 incelendiğinde, çalışan annelere yönelik yazılan lisansüstü tezlerde örneklemi oluşturan illerin dağılımlarının çoğunlukla Türkiye genelinde ($f=16$), daha sonra İstanbul ($f=14$) olduğu görülmektedir. Yıldırım ve Şimşek (2013) bilim anlayışının en temel kriterlerinden birisinin “genelleme” olduğunu vurgulamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Araştırmanın örneklem büyüklüğünün artmasıyla gücünün artması aynı oranda gerçekleşmektedir (Kahraman Kılbaş & Cevahir, 2023, s. 3). Örneklemi oluşturan illerin büyük şehirlerden seçilmesinin bir diğer sebebi, araştırmacıların çoğunluğunun büyükşehir üniversitelerinde öğrenim görmelerinden dolayı erişim kolaylığı sağlaması ile açıklanabilir.

Grafik 7.*Yayımlanan Tezlerin Araştırma Yöntemi Dağılımları*

Grafik 7 incelendiğinde, çalışan annelere yönelik yazılan lisansüstü tezlerin araştırma yöntemi dağılımlarının çoğunlukla nicel ($f=36$), daha sonra nitel ($f=11$) olduğu görülmektedir. İnsan ve toplum sürekli değişim ve dönüşüm geçirmektedir bu değişimi sayısal olarak daha net ortaya çıkartmak isteyen araştırmacılar nicel yöntemi tercih etmektedirler (Garip, 2023, s. 2). Mevcut problemlerin derinlemesine anlaşılması açısından nitel ve karma araştırmaların artmasının yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Grafik 8.*Yayımlanan Tezlerin Veri Toplama Tekniklerinin Dağılımları*

Grafik 8 incelendiğinde, çalışan annelere yönelik yazılan lisansüstü tezlerin veri toplama tekniklerinin dağılımlarının en fazla anket ($f=21$), daha sonra form ($f=20$) olduğu görülmektedir.

Grafik 9.*Yayımlanan Tezlerde En Belirgin Problemler*

Grafik 9 incelendiğinde, çalışan annelere yönelik yazılan lisansüstü tezlerde en belirgin problemlerin en fazla iş yükü (f=25), daha sonra iş-aile çatışması (f=20) olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili literatür incelendiğinde, çalışan annelerin iş yüklerinin fazlalığı onların iş-aile alanlarındaki çatışmayı artırdığı yönündedir (Küçükkoç, 2021; Önel, 2006). Cinsiyet rollerinin toplum tarafından belirlenmesi, çocuk bakımı ve ev işlerinin kadınlardan beklenmesi özellikle çalışan kadınların en büyük problemi haline gelmiştir. Bu nedenle çalışan anneler ile ilgili yayımlanan tezlerde iş yükü ve iş-aile çatışmasının en belirgin problemler olarak karşımıza çıkması beklenen bir durumdur.

Sonuç

Çalışan kadınlar annelik rolleriyle mesleki rolleri arasında birtakım problemler yaşamaktadır. Bu problemlerin ise en başında çocuk bakımı gelmektedir. Çalışan annelerde çocuk bakımı konusunun farklı disiplinlerde dağınık halde yer alması konunun bütüncül olarak anlaşılmasını sağlayamamaktadır. Bu problem çerçevesinde, Türkiye’de çalışan annelere yönelik YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde bulunan Lisansüstü Tezlerini derleyerek bu çalışmalarda tespit edilen ana problemleri analiz etmek ve bu konuda yapılacak olan araştırmalar için yol gösterici olması amacıyla 1980- Ocak 2025 yılları arasında çalışan annelere yönelik yazılmış olan 51 tezin tamamı çocuk bakım konusu dikkate alınarak, “Tez İnceleme Formu” kapsamında incelenmiştir.

Bu doğrultuda incelenen tezlerden elde edilen sonuçlar şu şekildedir: Türkiye’de çalışan annelere yönelik yazılan lisansüstü tezlerin büyük bir kısmında farklı açılardan da olsa çocuk bakım konusu ele alınmaktadır. Konuya yönelik yazılan tezlerin en fazla devlet üniversitelerinde hazırlandığı ve en fazla tercih edilen yazım dilinin ise Türkçe olduğu anlaşılmaktadır. Yazılan tezlerin çoğunlukla yüksek lisans düzeyinde olduğu, bilim dalı/anabilim dalı olarak ise klinik psikoloji alanında yoğunlaştığı görülmektedir. Tezlerin en fazla yayımlandığı yılın 2019 olduğu, 1980-2010 yıl aralığında ise ya hiç çalışma yapılmadığı ya da çok az sayıda çalışma yapıldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Yapılan çalışmalarda katılımcılar en fazla Türkiye’denidir. Araştırma yöntemlerinden en fazla nicel yönteme yoğunlaştığı; veri toplama tekniklerinden ise en fazla anket ardından form tercih edildiği görülmektedir. Yayımlanan tezlerde en belirgin problemlerin başında iş yükü gelmektedir. İkinci sırada iş-aile çatışması problemi yer almaktadır.

Araştırmanın ilk bulgusu olan, Türkiye’de çalışan annelere yönelik yazılan lisansüstü tezlerin, büyük çoğunluğunda çocuk bakımı konusunun alt başlık halinde ele alındığı anlaşılmaktadır. Yayımlanan tezler farklı disiplinler tarafından oluşturulduğundan çocuk bakım konusunu ele alış biçimleri de farklılık göstermektedir. Tezlerin bir kısmında çocuk bakımı olarak, anne- çocuk ilişkisi incelenirken diğer bir kısmında ise çocukların fiziksel ve psikolojik gelişimleri incelenmektedir. Tez çalışmalarının klinik psikoloji ve ardından psikoloji alanında yoğunlaştığı görülmektedir, bu durum yukarıdaki konu dağılımı bulgusunu destekler niteliktedir. Konular çoğunlukla psikoloji odaklıdır.

Türkiye’de çalışan annelere yönelik yazılan lisansüstü tez çalışmalarında 2019 yılında dikkate değer bir artış olduğu görülmektedir. Bu artışın sebebinin ise söz konusu yıllarda yaşanan pandeminin etkisi olabileceği düşünülmektedir. Tez çalışmalarındaki katılımcıların en fazla Türkiye genelinden tercih edildiği ve ardından gelen illerin ise büyük şehirler olması ayrıca dikkat çekmektedir. Yazarların çoğunluğunun büyük şehirlerdeki üniversitelerde öğrenim görmesi, araştırmanın katılımcılarının da aynı bölgelerden seçilmesine etki ettiği yönünde bir sonuca varılabilir. Veri toplama tekniklerinde daha çok anket tercih edildiği anlaşılmaktadır. Yapılan incelemede bu çalışmaların Pandemi dönemine denk geldiği sonucuna ulaşılmıştır. Pandemi nedeniyle yüz yüze görüşme imkânının olmayışı, araştırmacıların daha çok nicel yöntemi ve veri toplama tekniklerinden anketi tercih etmelerindeki önemli sebeplerden biri olabileceği sonucuna varılabilir.

Türkiye’de çalışan annelere yönelik yazılan lisansüstü tezlerin çocuk bakımı ile ilgili konularında, çalışan annelerin yaşadıkları problemlerin çoğunlukla iş yükü kaynaklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İş yükü probleminden sonra çalışan annelerin iş-aile çatışması problemlerinin de azımsanmayacak ölçüde belirgin olduğu görülmüştür. Bu problemin nedeninin annelerin iş yüklerinin fazla olmasının yol açtığı bir durum olarak ortaya çıktığı sonucuna varılabilir. Çalışan annelerin çocuk bakımıyla ilgili yaşadıkları üçüncü problemin ise sosyal destek yetersizliği olduğu görülmektedir. Ayrıca son zamanlarda giderek artan tek ebeveynli ailelerde tek başına ebeveynlik yapan ailelerin çocuk bakımları konusunda bağımsız çalışmalara rastlanmamıştır. Tek başına ebeveynlik yapan çalışan annelerin kendilerine özgü sorunlarının tespiti ve bu konu ile ilgili çözüm yollarının belirlenebilmesi amacıyla müstakil çalışmalar yapılması gerekmektedir. Sonuç olarak, farklı disiplinler tarafından yapılan tez çalışmalarından elde edilen veriler çerçevesinde çalışan kadınların iş hayatlarıyla beraber çocuk bakımını üstlenmeleri, iş yüklerini artırarak problem yaşamalarına neden olmaktadır. Bu problem doğrultusunda iş-aile çatışması gibi farklı problemlerin de oluşmasına zemin hazırlandığı söylenebilir.

Çalışan anneler konusunda yapılan çalışmaların mevcut literatürü dikkate alarak ve yaşanan problemlerin derinlemesine analiz edilmesine yönelik olarak planlanması konu hakkında daha iyi çözüm önerileri üretilmesine katkıda bulunabilir. Ayrıca çalışan anneler için esnek çalışma modellerine yönelik stratejilerin geliştirilmesi, kreş, anaokulu gibi devlet destekli çocuk bakım hizmetlerinin çalışan annelerin ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesi ve bununla beraber toplumsal farkındalığın artırılması çalışan annelerin yaşadığı problemlerin çözümlenmesine katkı sağlayabilir. Bu bağlamda, çocuk bakımı yalnızca annelere ait bir sorumluluk olarak görülmemelidir. Bu problemin çözüm noktasında ise devlet destekli sosyal politikalarla, kolektif bir bilincin sağlanması büyük önem arz etmektedir. Çalışan annelerin problemlerinin giderilmesi, bireysel çabaların dışında, toplumsal bir yeniden yapılanmayı gerektirmektedir.

Kaynakça

- Açıköz, B. (2014). *Çalışan Annelerde Başa Çıkma Stratejilerinin İş-Aile Çatışması Üzerindeki Etkileri: Zonguldak Örneği* (Doktora Tezi), Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Akdeniz, G. (2020). *Çalışan Annelerin Okul Öncesi Çocuklarında Anne Tutumlarının Yıkıcı Davranışlar Üzerine Etkisinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Akyol, A. (2018). *Anneliğin Kadın Çalışanların Etkileri: Yorumsamacı Bir Alan Araştırması* (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Alp, A. (2007). *Yeni Çalışma Biçimleri ve Değişen Aile Yapısı Bağlamında Çalışan Kadınlar* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Arpino, B. & Luppi, F. (2020). Childcare Arrangements and Working Mothers' Satisfaction With Work–Family Balance, *Demographic Research*, 42(19), 549-588.
- Arslan, M. (2012). İş-Aile ve Aile-İş Çatışmalarının Kadın Çalışanların İş Doyumları Üzerindeki Etkisi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 99–114.
- Aydın Yılmaz, E. S. (2021). Cinsiyet Adaleti Perspektifinden Türkiye’de Kadının İş Gücüne Katılımı. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 1–24
- Başak, S., Kingır, S., & Yaşar, Ş. (2013). *Kadının Görünmeyen Emeği: İkinci Vardiya*. Ankara: Anka Kadın Araştırma Merkezi.
- Daban Durgut Z., Şahin MK. (2023). Çocuğu 0-6 Yaş Grubu Olan Doktor Annelerde Tükenmişlik ve Algılanan Stres Arasındaki İlişki: Kesitsel Bir Çalışma. *TJFMPC*, 17(2):226-32.
- Eşigül Yaghmaei, S. N., & Taymaz, B. (2024). Çalışan Kadınlarda İş Güvencesizliği Algısı ve Bakım Sorumluluğu. *Çalışma ve Toplum*, 3(82), 993-1022.
- Fidan, F. (2011). *Çalışan Kadının Sorunu: Çatışan Roller, Sorumluluklar ve Beklentiler – Gıda Sektörü Örneği. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (32), 185–201.
- Garip, S. (2023). Sosyal Bilimlerde Nicel Araştırma Geleneği Üzerine Kuramsal Bir İnceleme. *Uluslararası Sosyal Alan Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 1-19.
- İldiri, N. (2024). *Çalışan Anneler ve Ergenler Arasında İş/Akademik Katılım ve İhtiyaç Memnuniyeti: Bir Aktör-Partner Karşılıklı Bağlılık Modeli* (Yüksek Lisans Tezi). İzmir Ekonomi Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İzmir.
- Kılbaş, E. P., & Cevahir, F. (2023). Bilimsel Araştırmalarda Örneklem Seçimi ve Güç Analizi. *BSHR*, 3(1), 1–15.
- Kocacık, F., & Gökçaya, V. (2005). Türkiye’de Çalışan Kadınların Sorunları. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(1), 198.
- Küçükkoç, G. (2021). *Çalışan kadınlarda iş-aile çatışması ve tükenmişlik üzerine bir araştırma* (Yüksek lisans tezi), Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Pamukkale Üniversitesi.
- Önel, N. (2006). *İş-Aile Çatışmasının Çalışan Kadının Aile İçi İlişkileri Üzerine Etkileri* (Yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya Üniversitesi.
- Petticrew, M. & Roberts, H. (2006). *Systematic Reviews in the Social Sciences: A Practical Guide* Blackwell Publishing.
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227–256.
- Umutlu, S., & Öztürk, M. (2020). İş Yaşamında Kadın ve Karşılaştığı Sorunlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(3), 297–306.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (9. Baskı). Ankara Seçkin Yayınları.
- Zeybekoğlu Akbaş, Ö., & Dursun, C. (2020). Koronavirüs (COVID-19) Pandemisi Sürecinde Özel Alanına Kamusal Alanı Sığdıran Çalışan Anneler. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 78–94.